

O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA RASMIY MUROJAAT SHAKLLARINING QIYOSIY TAHLILI

Bo'riyeva Shahnoza

Termiz Iqtisodiyot va servis unversiteti

Filologiya va tillarni o'qitish ingliz tili yo'nalishi talabasi

Jabborova Subhida

Termiz iqtisodiyot va servis unversiteti Ingliz tili o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek va ingliz tillarida rasmiy murojaat shakllari lingvistik va uslubiy jihatdan qiyosiy tahlil qilingan. O'zbek tilidagi murojaat shakllari ko'pincha tantanavor va kengaytirilgan bo'lib, madaniyatning hurmatni yuqori qadrlash tamoyiliga asoslanadi. Ingliz tilida esa murojaatlar ixcham va standart shaklda bo'lib, aniq aloqa uslubiga qaratilgan. Mavzu nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, xalqaro biznes aloqalarida, diplomatiyada va ilmiy yozishmalarda samarali kommunikatsiya vositasini ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: rasmiy murojaat, lingvistik tahlil, o'zbek tili, ingliz tili, uslubiy farqlar, xalqaro unikatsiya.

Kirish

Rasmiy uslub har qanday jamiyatning muloqot madaniyatida muhim o'rin tutadi. Bu uslubning eng asosiy komponentlaridan biri murojaat shakllaridir. Har bir til va madaniyat o'ziga xos muloqot uslubiga ega bo'lib, bu uslub jamiyatning madaniy qadriyatlarini aks ettiradi. O'zbek va ingliz tillaridagi rasmiy murojaat shakllari ham o'ziga xos ko'rinish va funksiyaga ega. Ushbu maqola bu til va madaniyatlar o'rtasidagi rasmiy murojaatlarning o'zaro farqlari va umumiy jihatlarini tahlil qilishga bag'ishlangan.

Tilshunoslikda murojaat shakllari pragmalingvistika va sotsiolingvistika sohalari orqali o'rganiladi. Brown va Levinson (1987) murojaat shakllarini hurmat (politeness) nazariyasining asosiy komponenti sifatida ko'rib chiqib, ijtimoiy mavqe va muloqot kontekstiga mos ravishda tanlanishi lozimligini ta'kidlaydi. O'zbek tilida murojaatning turli shakllari madaniy qadriyatlarining yuksak darajada aks etishi sifatida qaraladi, ingliz tilida esa ko'proq standartizatsiyaga e'tibor qaratilgan.

Nazariy asos

Murojaat shakllari har bir til va madaniyatda hurmat ko'rsatish, e'tibor berish yoki shaxsiy maqomni ifodalash vositasi sifatida shakllangan. Holmes (2017) ta'kidlaganidek, har bir madaniyatda aloqa vositalari o'ziga xos bo'lib, ular tilshunoslik tadqiqotlarida muhim tahlil obyekti hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, o'zbek va ingliz tillarida rasmiy murojaat shakllarining shakllanishida quyidagi asosiy omillar ta'sir ko'rsatgan:

- **Madaniy qadriyatlar:**
O'zbek madaniyati hurmat, kattalarga ehtirom ko'rsatishga katta ahamiyat berishi sababli murojaatlarda kengaytirilgan iboralar keng qo'llaniladi. Ingliz madaniyatida esa zamonaviy biznes muloqotida sodda va aniq murojaatlar ustunlik qiladi.
- **Lingvistik xususiyatlar:**
O'zbek tilida murojaatlarda so'zlarning ko'plik va maqom bildiruvchi shakllari (masalan, "Siz" shakli) ko'p qo'llaniladi. Ingliz tilida esa yagona "you" shakli ham yakka, ham ko'plikda ishlatiladi.

Asosiy qism

O'zbek tilida rasmiy murojaat shakllari

O'zbek tili rasmiy muloqotda ko'plab tantanavor va hurmat ifodalovchi murojaat shakllariga ega. Bunda lavozim, maqom va shaxsiy hurmatni ifodalovchi so'zlardan foydalanish alohida ahamiyatga ega.

1.1 Lavozim va maqomni ifodalovchi murojaatlar

- Hurmatli janob rektor!
- Muhtaram professor!

Bunday murojaatlar ko'pincha rasmiy xatlar va nutqlarda qo'llaniladi.

1.2 Hurmatni ifodalovchi murojaatlar

O'zbek tilida murojaatlarning hurmatni ifodalovchi xususiyatlari ko'plab kengaytirilgan iboralar orqali yuzaga chiqadi:

- Hurmatli tinglovchilar!
- Muhtaram mehmonlar!

1. Ingliz tilida rasmiy murojaat shakllari

Ingliz tilidagi murojaat shakllari rasmiy xatlar va nutqlarda sodda va aniq bo'lishi bilan ajralib turadi. Lavozim yoki unvon bilan birga qisqa iboralar ishlatiladi.

2.1 Standart murojaat shakllari

- Dear Mr. Johnson,
- Dear Sir / Madam,

2.2 Noaniq shaxslarga murojaatlar

Ingliz tilida noaniq shaxslarga murojaat qilishda quyidagi iboralardan foydalaniladi:

- To whom it may concern rasmiy xatlarda umumiy auditoriyaga murojaat qilishda qo'llaniladi.

Qiyosiy tahlil

O'zbek va ingliz tillarida murojaat shakllari bir-biridan farqlanadi, ammo umumiy maqsad ularning ikkalasida ham samarali va hurmatli muloqotni ta'minlashdir. O'zbek tilidagi murojaatlar ko'proq hurmat, ijtimoiy maqomni ko'rsatish va kattalarga ehtiromni ifodalovchi shakllarga asoslanadi. Bu, o'z navbatida, tilning ko'p qatlamli va rasmiy ifodalash usuliga asoslanadi. Ingliz tilida esa murojaatlar aniq, sodda va minimalizatsiyalangan tarzda ifodalanadi, bu esa aniq va tezkor kommunikatsiyani ta'minlashga qaratilgan.

Ingliz tilida "you" shaklidan foydalanish tizimi ko'proq ijtimoiy mavqe farqlarini unchalik ajratmaydi, shuning uchun bu tilda murojaatning formal yoki norasmiyligi, asosan kontekstga bog'liq. O'zbek tilida esa, "Siz" shakli va unvonlarni ishlatish ko'proq ijtimoiy hurmatni, maqomni va rasmiylikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Xulosa

O'zbek va ingliz tillarida rasmiy murojaat shakllarining farqlari tilshunoslikda o'zaro madaniy va lingvistik xususiyatlarni chuqurroq o'rganishga yordam beradi. O'zbek tilidagi murojaatlar ko'proq hurmat, kattalarga ehtirom ko'rsatish va ijtimoiy maqomni aks ettiradi. Ingliz tilida esa sodda va aniq murojaatlar qo'llaniladi, bu esa samarali va to'g'ri muloqot qilishni ta'minlaydi.

Ushbu tahlil xalqaro aloqalar, diplomatiya va ilmiy muloqotda madaniyatlararo farqlarni tushunishda muhim rol o'ynaydi. Murojaat shakllarining bunday tahlili, albatta, samarali va madaniyatga mos kommunikatsiya uslublarini yaratishda yordam beradi. Kelajakdagi tadqiqotlar bu farqlarni chuqurroq tahlil qilish va madaniyatlararo kommunikatsiyaning samaradorligini oshirish yo'llarini izlashga qaratilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Brown, P., & Levinson, S. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge University Press.
2. Holmes, J. (2017). *An Introduction to Sociolinguistics*. Routledge.
3. Scollon, R., & Scollon, S. W. (2001). *Intercultural Communication: A Discourse Approach*. Blackwell.
4. Yuldasheva, S. (2020). O'zbek tilida rasmiy muloqot va murojaat shakllari. O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi, Til va adabiyot instituti.
5. Crystal, D. (2003). *English as a Global Language*. Cambridge University Press.
6. Yuldosheva, S. (2020). O'zbek tilida rasmiy muloqot va murojaat shakllari.
7. Rahmonov, O. (2015). O'zbek tilidagi rasmiy xatlar va murojaatlar va lingvistik xususiyatlar.